

Umberto Eco: *Iskanje popolnega jezika v evropski kulturi*. Ljubljana: *cf, 2003 (zbirka Delajmo Evropo).

Spokojnosti zgodnjega nedeljskega popoldneva se rado zgodi, da se v hipu prevesi v tesnobno in zdolgočaseno pričakovanje ne več tako spokojnega ponedeljkovega jutra, kar navsezadnje pomeni, da se bomo zlahka znašli nekje v okolici zlizanega fotelja, verjetno v družbi omejene ponudbe naše nacionalne televizije. Verska oddaja Obzorja duha je nemara eden bolj prikladnih primerov pestre ponudbe, ki lepša tiste najbolj neproduktivne trenutke naših dni. Mimogrede; ste že opazili, kako skorajda že polovica "moderatorjev" te oddaje, ki so se imeli čast predstaviti televizijskemu gledalcu, podobno kot nadškof Rode, ponavlja isto fonetično napako – njihova sicer knjižna govorica se izogiba doslednemu razlikovanju med ozkima in širokima *o* in *e*. Moderatorji jim nalašč pravimo zato, ker podobno kakor znanstveniki izgubijo svojo moč besede takoj, ko privolijo v omejenost jezikovne igre, ki jo še (pre)puščajo izbirična sita medijskega diskurza. Neprijetna posledica tega je, da smo nato večidel oddaje prisiljeni spremljati, kako se velike besede neobgljeno spreminjajo v navadne puhlice.

To pot je verski medij trosil sintagmo "božja beseda". Ker je bila današnja oddaja v znamenju rokometu, je beseda tekla o tem, kako vrhunške športnike med njihovo agonijo na igrišču nagovarja prav božja beseda; o tem, kako tako kot v rokometu obstajajo rumeni kartoni in pravila "fair play" tudi v vsakdanji tekmovalnosti obstajajo (stvarniška) pravila, ki presodijo, kdo vse bo kronan z božjim vencem. Težava seveda nastane takoj, ko športnika, kaj športnika, kogar koli, vprašamo, kako vendar prisluhne božji besedi, v katerem jeziku mu ta spregovori, kakšno sporočilno vrednost mu prinaša ... Sta razumevanje in interpretacija božjega nagovora enaki, da ne rečemo izomorfni, pri govorniku danskega ali portugalskega jezika? Cerkvvena dogma bi se teh milih očitkov gotovo branila, češ, božja beseda je

razodeta v *Svetem pismu*, to pa je prevedeno v naravne jezike vseh evropskih narodov. Kako potem iz zdajšnje perspektive razumeti 11. poglavje *Geneze*, ki večjezičnost predstavi kot kazen in nesrečo, ki si ju je zaslužila človekova domišljavost ob babilonskem stolpu? Zlasti lahko postane to motrenje težavno, če je k razumevanju dogodkov po "potopu" vrinjeno 10. poglavje, kjer je o Jafetovem rodu rečeno, da so se njegovi potomci razdelili kot narodi, vsak s svojim jezikom. Ta starozavezni paradoks predstavlja v Ecovi knjigi izvorni vzgib, porajajoč bodisi vprašanja o večjezičnosti pred *confusio linguarum* ali pa spremljanje dosega univerzalnih aspektov adamskega jezika, pa najsi bodo ti manifestirani v Dantejevi *formae locutionis*¹ ali pa z veliko domišljije prepoznani v generativni slovnici Chomskega. Dante za razliko od preostalih renesančnikov ni poveličeval hebrejščine, ki so jo cerkveni očetje od Origena do Avguština brezpogojno sprejeli kot prvobitni jezik človeštva. Babilonsko rano, ki se je vnovič odprla s propadom rimskega imperija in prihodom barbarskih² ljudstev – takrat, pravi Eco, šele lahko govorimo o Evropi – je pri Danteju zacelil pesniški jezik.

S hebrejščino je bil križ, kakopak, v tem jeziku je bila vendar napisana *Stara zaveza*. Sveti Avguštini hebrejsko ni znal, in kar je še več, Hebrejcem pa – ti bi utegnili iz virov izbrisati vse, kar se nanaša na prihod Kristusa – ni zaupal. Kako je potemtakem vedel, kaj želi božje besedilo resnično povedati?

Pa da ne bo kdo mislil, da Eco privoščljivo nastavlja zanke nekaterim predznanstvenim naprežanjem za dosego bodisi popolnega ali pa univerzalnega jezika (distinkcije med univerzalnim in popolnim, tako kot tiste med prvobitnim jezikom in univerzalno slovnico v srednjem veku namreč še niso upoštevali). Bolje rečeno, se tja ujamejo kar sama. Če za primer vzamemo krščansko kabalistiko, torej tisto vejo krščanske misli, ki se je navduševala nad Abulafijevimi deli in tehnikami – te predstavo stvarjenja sveta tolmačijo kot jezikovni pojav – je bila ta zavedena že ob dejstvu, da mehanizmi, kot je npr. *temura* (umetnost permutiranja črk), delujejo samo na izvirnih besedilih (*Tora*) in ne tudi prevodih. Ko je tako Pico della Mirandola leta 1486 "najel" judovskega konvertita Flavija Mitridada, da bi zanj prevajal tudi kabalistična dela, je bilo to sodelovanje obsojeno na nedoslednost že zastran naslednjih dveh dejstev: večina krščanskih kabalistov je v hebrejska dela vrivala opise, s katerimi je želela prepričati, da je avtor izvirnega dela priznaval Kristusovo božanskost, dosledno širjenje idej je bilo precej nemogoče tudi zaradi povsem tehnološke omejitve – tiskarji v tistem času niso imeli na voljo hebrejskih črk.

Ta nebrzdana obsesija permutiranja in kombiniranja skoraj poljubnega števila znakov in pojmovnih načel (dostojanstev), ki jo je na njen pohod, nekje ob izteku trinajstega stoletja pospremil Ramon Llull, v šestnajstem stoletju

¹ Nekakšna univerzalna slovnica, temeljna pravila formiranja vseh jezikov, ki so zmožna zrealiti samo bistvo stvari.

² Bárbaroi: bitja, ki nerazumljivo momljajo.

s hermetičnim izročilom oplemenitil Giordano Bruno, da bi dosegel svoje sanje o jeziku, ki bo ponudil ključ za izražanje ne le tega sveta, ampak medsebojno skladnost vseh neskončnih svetov, ter v sedemnajstem stoletju formalizirali Mersenne, Clavius in Komenski, se tako nevede približa Leibnitzovi *slepi misli*, ki za pravilnost v svojem sklepanju sploh ne potrebuje več vsebine nekega izraza, temveč le še njegovo obliko. Toda Leibnitzu je bilo kaj malo mar za adamski jezik, preveč ga je privlačilo bogastvo naravnih jezikov, celo slavil je babilonsko zmešnjavo.

Eco zelo natančno opiše, kako so zgodovinski in geografski dejavniki, predvsem nova odkritja v fiziki in naravoslovju, postopoma zahtevali protiutež nedoločnosti alkimističnega jezika. Tisto magično, prej zagotavljajoč moč svetim jezikom, je ob odkritju novih ozemelj in vzpostavitvi novih trgovskih poti, postalo navlaka. V času, ko celinska Evropa še ni povsem izgnala duhov rožnokrižarskega manifesta, je Britansko otočje (Bacon, Hobbes ...) naravnost zahtevalo izgon idolov, nekakšno znanstveno očiščenje, tudi religioznih napetosti jezika. Anglosaksonska tradicija filozofskih jezikov *a priori* je prva spoznala, da mora jezik zrealiti pogoje znanstvenega in tehnološkega napredka; od tu mora izhajati vsaka poglobljena razprava, ki se danes sooča s sodobnimi pojavi lingvističnega imperializma.

Žal smo Slovenci tisti narod, ki ga je pestila nenehna bremenitev različnih avtoritet in tradicij; danes je pač potrebno priznati, da smo ob uvozu množičnih medijev, prav takega turizma in tehnologij, ki za svojo pravilno uporabo zahtevajo terminološko opredelitev, na veliko mestih prisiljeni sprejeti angleščino kot občevalni jezik, ki je, poglejmo resnici v obraz, pravzaprav jezik politične hegemonije, prav tako, kot je bila latinščina v srednjem veku občevalni jezik politike, visokega šolstva in cerkve, ali pa svahili občevalni jezik zaradi trgovinskih in kolonialnih razlogov.

Obstajajo torej precej boljše razlage jezikovne zmešnjave, kot pa je tista – zaslužili ste si božjo šibo – ki jo predlaga krščanska dogma. Že *Koran* je ne razume kot prekletstvo, nanjo zre kot na naravni dogodek, še bolj verjetno pa je jezikovna delitev družbeno in naravno pozitivni pojav, ki je omogočil stalno naselitev, rojstvo narodov in občutek nacionalne identitete. V novi Evropi Slovenci zatorej ne smemo bivati kot kaznovani, temveč se aktivno soočiti z dediščinsko nalogo ter si pridobiti popolno in spravljivo gospodstvo nad babilonskim stolpom.